

Original scientific paper
UDC 614.2/614.253 "12"

Jurica BAČIĆ

Znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture Hrvatske, Zagreb,
Dubrovnik

DUBROVAČKI LIJEČNICI, MAGISTER KIRURG PETAR I
MAGISTER BRIJAČ-KIRURG PETAR

(Higijensko-epidemiološka i zdravstvena zbivanja u Dubrovniku od 1359.
do 1391. god.)

Iz pisma kojeg Malo vijeće šalje 6. VII 1381. god. Federiku Goce, Dubrovčaninu koji studira na Sveučilištu u Padovi, saznajemo da je stanovnicima Grada potreban kirurg i traži se da to bude Benedikt Sarčana, kojega treba privoliti da za godišnju plaću od 96 dukata dođe u Dubrovnik i to bar za dvije godine.

Izgleda da kirurg Benedikt ima brata (ili vrlo bliskog rođaka — op. pisca) Petra Sarčana, koji je fizik i kojeg bi Dubrovčani također rado htjeli vidjeti u svom Gradu, pa također traže od Frederika Goce da ga nagovori da dođe i prihvati državnu službu u Dubrovniku.¹

Po svoj prilici da se ni Benedikt ni Petar Sarčana nisu dali nagovoriti od studenta Goce, ma kako primamljive ponude bile, jer se njihova imena ne nalaze u arhivskim aktima tijekom slijedećih desetljeća.

Pri kraju 1381. god. (4. X) u Malom je vijeću odlučeno da se kirurgu koji upravo dolazi iz Venecije, određuje godišnja plaća od 300 perpera i 30 perpera za stanovanje.¹

Magistru kirurgu Ivanu iz Papije (magister Johannes de Papia, medicus cerusicus) prije nekoliko dana određeno je u Malom vijeću produženje ugovora za slijedeće dvije godine, uz godišnju plaću od 250 dukata i besplatan stan.¹

Dakle, u nepuna tri mjeseca tijekom 1381. god. u nekoliko se navrata u Malom vijeću raspravlja o kirurškoj službi u Dubrovniku.

Zanima nas koji je to kirurg koji „upravo dolazi iz Venecije”, a o čemu Malo vijeće raspravlja 4. X 1381. god.? To je sigurno magister kirurg Petar iz Venecije (magister Petrus, cyrugicus de Venetiis), jer se u arhivskim dokumentima iz tog vremena jedino on spominje kao kirurg iz Venecije.

Točan dan njegova dolaska u Dubrovnik ne zna se, ali je 29. X 1382. god. u Velikom vijeću odlučeno da mu se godišnja plaća u odnosu na prošlu godinu povisi za 50 perpera. Odluka je usvojena skoro jednoglasno, jer su od 52 članova Velikog vijeća samo 3 glasala protiv.¹

Iz rečenog slijedi zaključak da je kirurg Petar, dubrovački službenik, liječnik još od X mjeseca prošle 1381. god. Znamo i to da mu

je godišnja plaća sada 350 perpera i da dobija 30 perpera za stanarinu, što je bilo odlučeno u Malom vijeću 4. IX 1381. god.

Plaća mu je znatno niža od plaće kirurga Ivana, da li zbog toga što je ovaj potonji kirurg u državnoj službi još od 1376. god.? Ili zato što je spretniji, iskusniji, poznatiji, školovaniji s većim ugledom i reputacijom? Možda je kirurg Petar još mlad, nedovoljno okretan i sposoban u kirurškom umijeću, ili je razlog u nečem drugom? To nećemo vjerojatno nikada saznati.

Ime kirurga Petra manje se spominje na stranicama knjiga koje se čuvaju u Historijskom arhivu Dubrovnika od imena kirurga Ivana, a i godišnja mu je plaća znatno niža od kirurga Petra, pa razlog vjerojatno nije samo u iskustvu, godinama službe i spretnosti. Sigurno da je razlika u plaćanju uvjetovana i načinom života i ponašanja ovih kirurga, kao i širinom njihovog liječničkog i kirurškog djelovanja.

U ovo nekoliko godina dok se bude nalazio u Dubrovniku, a to znači od početka 80-tih pa dalje do 1985. god., neće se u arhivskim dokumentima naći baš mnogo sadržaja koji će se odnositi na život i djelo kirurga Petra iz Venecije. Puno je više (upadljivo više) zapisano ime magistra brijača-kirurga Petra, koji je tih godina (a i još ranije i nešto kasnije) boravio u Dubrovniku, bavio se brijačkim zanatom i liječenjem Dubrovčana od kirurških bolesti. Kako se njihova imena često susreću u arhivskim aktima osmog desetljeća XIV stoljeća, može se pretpostaviti da su, ako ne otvoreno, a ono dogovorom, surađivali, i zajednički vodili brigu o kirurškoj problematici u Dubrovniku u tim vremenima.

Kad se pročita, razvrsta i usporedi sve ono što je o njima dvjema zabilježeno, nameće se zaključak da je magister kirurg Petar iako školovaniji i učeniji pripadnik kirurškog staleža, uživao manju popularnost i manju naklonost Dubrovčana od magistra brijača-kirurga Petra, dubrovačkog neškolovanog kirurškog empiričara iz zadnjih decenija XIV stoljeća. Ovakav zaključak ide u prilog činjenici da su sred-njevjekovni brijači ponekad imali veću kiruršku praksu od školovanih kirurga. Brijač-kirurg Petar je u dubrovačkoj službi i prije proljeća 1360. god., kada mu u Velikom vijeću (28. V) potvrđuju službu za slijedeće dvije godine. Od 87 članova vijeća svi su glasali za takav prijedlog.²

Po prvome se može zaključiti da uživa naklonost i ugled među Dubrovčanima, jer se nitko nije našao tko bi osporio prijem u državnu službu. Prima se po uobičajenim regulama, ali se ne navodi kolika mu je godišnja plaća.

Vjerojatno je to iznos od 30—40 perpera uz besplatan stan, koliko bijaše određeno i njegovom kolegi, magistru brijaču Marinu 21. IV 1345. god., a i brijaču Dominču koji je za 30 perpera godišnje 24. IX 1390. god. primljen u državnu službu za slijedeću godinu, dok je magistru brijaču Marinu (magistar Marinus de Barolo, berberius) određeno 31. VIII 1391. god. godišnja plaća u iznosu od 40 perpera uz besplatan stan.^{3 4}

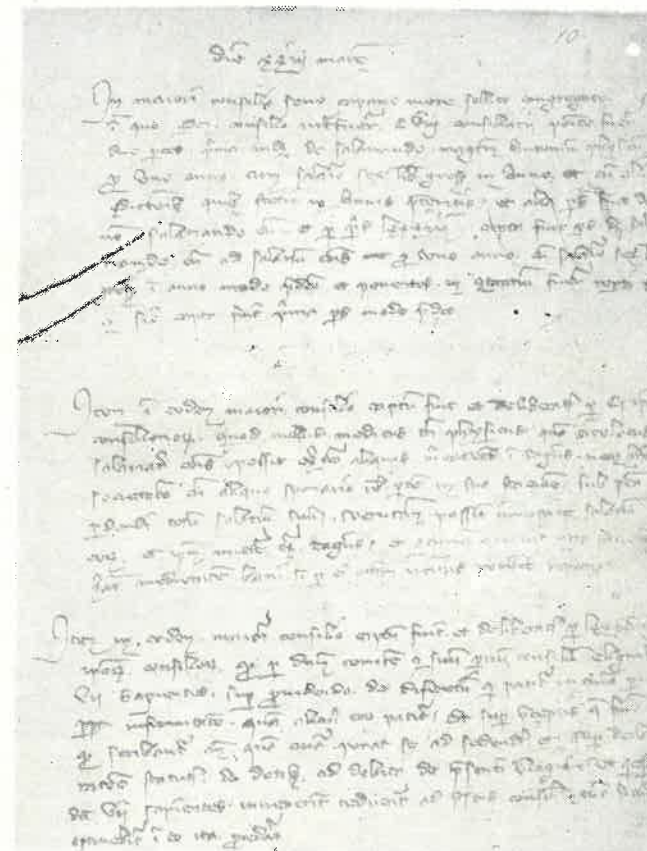
Može se pretpostaviti da je brijač Petar, kojem je 13. IV 1558. god. Malo vijeće dalo solaru (dućan, trgovinu solju — op. pisca) pod

uvjetom da se za slijedeće dvije godine udruži s dubrovačkim brijačem Bomartinom, ista ona osoba o kojoj pišemo.⁵

Možemo tvrditi da je on već 23. V 1358. god. u službi kao gradski brijač kirurg, jer je tog dana u Velikom vijeću odlučeno da brijaču Petru pripadne 15 perpera godišnje kao nadoknada za troškove stanovanja.⁵

Također je sigurno da je od 29. V 1359. god. on službeni državni brijač koji se bavi kirurškim poslovima, jer je tog dana zapisano: „Petar brijač, u Velikom vijeću, od svih potvrđen.”⁵

Slijedećih tridesetak godina će brijač Petar, ponekad tituliran i magister, biti redovito jednom godišnje potvrđivan u Velikom vijeću za državnog brijača-kirurga. To se činilo u pravilu jednoglasno, bez komentara, bez obrazloženja ili šireg tumačenja popratnog teksta. To znači da je on bio poštovan, priznat i spretn u poslu i da uživa po-vjerenje svih u Gradu i okolici.²

Slika br. 1. Historijski arhiv Dubrovnika, Reformati-
ones, 1331, 2, 20. Malo vijeće je odlučilo 23. III 1331.
god. da se liječnik ne smije baviti trgovinom niti
udruživati s ljekarnikom

U proljeće 1363. god. (6. V) Petar se seli u bolji i skuplji stan, pa mu Veliko vijeće odobrava i dodatnih 5 perpera.²

Kada mu je 15. IV 1363. god. pod istim uvjetima kao i prošle godine potvrđena služba i za slijedeću godinu, u Velikom se vijeću raspravljalo i o potrebi za „jednim dobrim kirurgom“.

Tog je dana primljen u službu magister Toma (magister Tomas ser Bone de Nomais de Furlivio), kojem je određeno da besplatno liječi sve stanovnike Grada i okolice za plaću od 150 dukata godišnje.²

Izgleda da je te godine bilo dosta kirurških problema, što se naslućuje iz uputstva kojega dubrovački knez Ivan Pavao Gondola daje 7. X 1363. god. dubrovačkom vlastelinu Marolu Tudiziću. Marol putuje u Veneciju, a knez traži od njega da u Grad dovede magistra kirurga Mihajla iz Mantove (magister Michael de Mantua, ciroycus) za plaću od 98 dukata.⁶

Ukoliko kirurg Mihajlo ne pristane na prijedlog Marola, odnosno kneza i Vlade u Dubrovniku, naređuje mu se (Martolu — op. pisca) da potraži nekog drugog, ali dobrog kirurga u Veneciji i da pritom obeća da će kirurgu plaća teći od onog trenutka kada se u Veneciji ukrca na brod i otplovi za Dubrovnik.

Magister kirurg Mihajlo nije došao u Dubrovnik, budući da se njegovo ime ne nalazi na listi državnih kirurga u Republici u zadnjim decenijama XIV stoljeća.

Veliko je vijeće 12. VIII 1363. god. odlučilo da se magister brijač Petar nagradi u iznosu od 30 perpera zbog liječenja bolesnika u spomenutoj tek „stišanoj epidemiji“.²

Ako je suditi po arhivskim zabilješkama, izgleda da je od polovice V pa do kraja VIII mjeseca 1363. god. u Dubrovniku i okolicom harala kuga, dok se po odluci Velikog vijeća 13. V 1363. god., kojom se izričito zabranjuje brodovima isplovljavanje za Apuliju (i obrnuto), dade zaključiti da i u tim krajevima ima kuge.²

Magister Petar je morao imati mnogo posla i puno briga kako da pomogne smrtno bolesnima, a da pritom i sam ostane živ.

Te su godine registrirana i sačuvana 293 testamenta, što ukazuje na snagu epidemije i broj bolesnika.⁴

Istog dana (12. VIII) u Velikom vijeću, nakon što se prethodno odobrilo magistru brijaču Petru 30 perpera, određeno je da se i magistru kirurgu Ivanu dodijeli nagrada od 20 perpera (vjerojatno zato što je imao mnogo više posla i obaveza nego prethodnih godina).²

Neškolovanom brijaču-kirurgu Petru dodjeljuje se 30 perpera, a magistru kirurgu Ivanu, školovanom i učenom, 20 perpera. Zašto? Najvjerojatnije zato što je brijač Petar bio vredniji, aktivniji u rezanju kužnih bubona, previjanju gnojnih rana, u venesekcijama, davanju klistira i zadnjih pomoći, te u paljenju vatre na raznim mjestima u Gradu, čija svrha bijaše, kako se vjerovalo, a tako i radilo, odagnjanje kužnog zraka.

Ovih se godina fiziци ne spominju u odlukama i odredbama dubrovačke Vlade, jer su na smrt preplašeni pobjegli i skrili se negdje izvan domašaja pугubne zarazne bolesti.

Da li se i brijač Petar razbolio ili je odlučio da se duže odmori od napora kojima je bio izvrnut tijekom 1363. god., ne znamo, jer se tek nakon 4 godine njegovo ime ponovno nalazi na stranicama arhivskih knjiga.

U Velikom vijeću (njih 68) izglasalo je 6. V 1367. god. da se „Petar brijač potvrđuje za jednu godinu sa svim pravima i obavezama kao do sada.“⁷

Istovremeno se zahtjeva od kneza i Malog vijeća da za potrebe Grada potraže još jednog brijača-kirurga uz iste uvjete kao i za Petra, a istovremeno se magister fizik Franjo nagrađuje za uspjehe u dosadašnjem liječenju bolesnika.⁷

Možemo pretpostaviti da je na temelju tog traženja brijač Stjepan primljen u državnu službu za godišnju plaću od 20 dukata i besplatan stan, a kako je odlučeno u Malom vijeću 2. XI 1367. god.⁷

U Dubrovniku je tada 1367. god. u državnoj službi nekoliko brijača-kirurga, od kojih je najpoznatiji i najugledniji Petar. Tih je godina povremeno bilo kuge u Gradu i okolici, a što znamo iz pisma stonskog kneza koji 23. VII 1367. god. javlja dubrovačkom knezu da kuga u Stonu jenjava, ali da na Pelješcu još traje. Saobraćaj između Venecije i Dubrovnika je sasvim prestao, opet zbog kuge koja vlada u Dubrovniku, kako vidimo iz pisma koje Vlada daje Vlahu Vodopiji 10. II 1372. god. u kojem stoji: „... u vrmenu dok traje ova zaraza niti jedan brod ne smije ići u Veneciju iz Dubrovnika.“⁶

Međutim, sve do proljeća 1377. god. na stranicama arhivskih knjiga nema spomena o brijaču Petru. Tek 1. V te godine opet se spominje ugovor kojim se on obavezuje da će izliječiti Bogavca, brata Tihoslava Radanovića, od nekakove rane. To mu je i uspjelo za dva i pol mjeseca.⁴

Početkom IV mjeseca 1380. god. u jednoj se odluci Malog vijeća spominje ime brijača Petra, a slično je bilo i 12. V. Krajem tog mjeseca iste godine uz uobičajene uvjete i obaveze kao i do sada, potvrđuje se služba magistru brijaču Petru. Tog dana zatraženo je od kneza i Malog vijeća da čim prije osiguraju potrebne liječnike Gradu i okolici „kako najbolje znaju i umiju.“¹

Nešto kasnije (11. VII) dubrovački knez Andrija Binčulić šalje dubrovačkom vlastelinu Jakovu Prodanelu i Pasku Restiću u Ankonu uputstvo da za potrebe Grada dovedu magistra kirurga Zoana, koji je već prije bio dubrovački liječnik za godišnju plaću od 250 dukata.^{6,8}

Ovo je drugo pismo koje knez šalje dubrovačkoj vlasteli u Ankoni. Početkom V mjeseca (1380. god.) knez Martol Tudizić traži od Jakova Prodanela da za plaću od 98 zlatnih dukata nagovori magistra Ivana (Johannes de Pauia, medego di plaghi) da dođe u Dubrovnik makar za jednu ili dvije godine. U istom pismu naređuje se isplata 170 zlatnih dukata Federiku Goci i Jurju Koliću, dvojici dubrovačkih studenata, koji se nalaze na studijama u Padovi.^{6,8}

Sada se već po drugi put spominje Federik Goce, dubrovački student u Padovi. Da li je on, ne našavši nijednog kirurga koji bi iz Padove otišao na službu u Dubrovnik, pisao nekom svom prijatelju u Veneciju, ili je bez njegove intervencije nekim drugim nepoznatim na-

činom došlo do posrednog kontakta između Vlade u Dubrovniku i kirurga u Veneciji? Ali od toga ne bijaše puno koristi, jer u X mjesecu 1381. god. dolazi iz Venecije na službu u Dubrovnik magister kirurg Petar (magister Petrus, cyrogicus de Venetiis) kojemu 29. X 1382. god. Veliko vijeće određuje povišicu plaće od 50 perpera u odnosu na prošlu godinu.¹

Ostavimo začas magistra brijača Petra koji je, zajedno sa brijačem Pavlom 27. IV 1381. god. potvrđen u službi za slijedeću godinu, da bi vidjeli što se odigralo s magistrinom kirurgom Petrom, liječnikom iz Venecije, odnedavno u državnoj službi u Dubrovniku.¹

Zašto mu se već nakon godinu dana boravka i rada u Gradu daje povišica od 50 perpera? Vjerojatno zbog toga što su Dubrovčani upoznali njegovu vrijednost. Naime, Dubrovčani su uvijek nastojali imati u općinskoj (kasnije u državnoj) službi vrsne i priznate liječnike. Ako se čitaju, analiziraju i komentiraju arhivski dokumenti koji se odnose na organizaciju zdravstvene službe u Dubrovniku od kraja XIII stoljeća (do pada Republike 1808. god.), dobro se uočava činjenica da dubrovačka Vlada, ma koliko štedljiva bila, ne zatvara blagajnu kad je potrebno osigurati dobrog i iskusnog liječnika, fizika ili kirurga.

Izgleda da je takav stav bio uvjetovan općom višestoljetnom naklonošću prema boljoj organizaciji zdravstvene, ljekarničke i socijalne skrbi u Dubrovniku i na dubrovačkom području. Socijalno-medicinske ustanove, kao npr. nahodište, razni hospiciji (preteče današnjih bolnica), ubožništva, prihvatilišta za nemoćne i siromašne, spominju je još u XIV stoljeću na stranicama arhivskih knjiga. Općina odn. država i bogatiji pojedinci (vlastela, trgovci, pomorci) odvajaju pozamašne novčane iznose da bi takve socijalno-medicinske ustanove mogle poslovati. Zbog toga su i česti zahtjevi kneza, Vlade i odgovornih u Općini (Republici) za dobrim i u struci potvrđenim liječnicima, koji bi bili voljni da za visoku godišnju plaću i ostale beneficije rade u Gradu ili na dubrovačkom području.

Pri tome su, kao i u drugim vidovima javnog djelovanja, oprezni, te se ne obvezuju na dugi rok, a sve utvrđuju međusobnim ugovorima, koje, uglavnom, određuje Veliko vijeće, tj. sva punoljetna vlastela u Općini (Republici).

Tako su i magistra kirurga Petra oprezno primili u državnu službu, ma koliko da im je bio potreban kirurg. Izgleda da su o Petru malo znali, ili je on još bio mlad i nedovoljno poznat i priznat. Možda su ga primili iz nužde, jer se nitko drugi, poznatiji i ugledniji, nije htio odazvati pozivu dubrovačke Vlade da dođe raditi u Dubrovnik? Vjerojatno kirurg Petar nije imao visoko mjesto među liječnicima u Veneciji, pa se odlučio uputiti u Dubrovnik, očekujući bolji materijalni i društveni položaj i ugled od onoga što ga je imao u Veneciji.

Dolaskom u Dubrovnik nailazi na relativno dobro organiziranu zdravstvenu službu (od 17. VII 1377. god. je odluka o karanteni npr.), na ljude koji cijene i poštuju liječnika — stranca, na razumijevanje i opreznu naklonost Vlade, te se orno hvata u koštac s kirurškim problemima Grada i okolice.

Zasigurno mu pomažu i kirurzi-brijači, jer priroda srednjovjekovnog kirurškog posla to zahtjeva. Sigurno se brzo (možda već prvih dana svog boravka u Dubrovniku) upoznao sa brijačem Petrom, koji bješe najpoznatiji i najugledniji, mada o tome nema dovoljno podataka u arhivskim dokumentima.

Međutim, listajući povijesna akta iz 80-tih godina XIV stoljeća, saznajemo da se u Dubrovniku vodi briga o kirurškim bolestima stanovnika i da je Vlada odredila besplatno liječenje za sve ljude u Gradu i okolici koji od liječnika zatraže pomoć. Onima koji liječe osigurana je itekako visoka godišnja novčana naknada i besplatan, vjerojatno vrlo lijep i prostran, stan ili državna kuća.

Magistru kirurgu Ivanu iz Papije (magister Johannes de Papis, medicus cerusicus) produžuje se 25. IX 1381. god. ugovor za slijedeće dvije godine uz godišnju plaću od 250 dukata.¹

Dozvoljava se 17. V 1382. god. da se primi u državnu službu magister kirurg Tadej, također za godišnju plaću od 270 dukata (nešto više od magistra Ivana).¹

Magister kirurg Grgo iz Verone (magister Gregorium de Verona, cyrogicus) se prima u državnu službu 22. XII 1382. god. za jednogodišnju plaću u iznosu od 350 perpera i besplatan stan, a isti se iznos, osmoga dana, određuje i magistru Petru Rikambaldo, u nekim dokumentima tituliran physicus a u nekim cyrogicus.¹

Magister Petar Rikambaldo iz Barija, došao je u Dubrovnik krajem jeseni, početkom zime 1381. god., što se može zaključiti po odluci Malog vijeća 4. X te godine, a kojom je određeno da mu se dade plaća čim pokaže svoje znanje i umjeće.¹

Osim imena on nema baš mnogo zajedničkog s našim magistrinom kirurgom Petrom iz Venecije. Doduše, obojica su s Apeninskog poluotoka, ali ovaj Petar Rikambaldo je s juga, a drugi Petar iz Venecije sa sjevera, prvi je fizik (iako se ponekad titulirao magister cyrogicus, što nije točno, barem se tako može pretpostaviti, kada se pomno proučavaju ostala arhivska dokumenta vezana za njegovo ime), a drugi je uvijek nazvan kirurg.⁹

Treba ipak napomenuti da su srednjovjekovni liječnici fizici s visoka gledali na ljude koji se bave kirurškim poslovima, pa bilo to da su bili i školovani kirurzi ili brijači-kirurzi, tj. pripadnici brijačkog staleža koji su ovladali kirurškim umjećem. Mnogo se puta u arhivalijama nailazi na podatak da je liječnik fizik zapisao da je pozvao kirurga i odredio mu da učini inciziju, prevoj rane, klistir, itd.

Bez obzira da li su fizik Petar iz Barija i kirurg Petar iz Venecije prijatelji, da li surađuju, druguju, i uvažavaju jedan drugog (a to uvažavanje je moralo ići od našeg kirurga Petra ka fiziku Petru jače, češće i očitije nego obratno), bez obzira što su obojica školovani liječnici, svaki ima svoje obaveze i svoj djelokrug medicinskog djelovanja. Magister kirurg Petar iz Venecije se bar na početku svoje liječničke karijere u Dubrovniku iskazao kao vrijedan i uspješan, jer se tako može objasniti povišica plaće u iznosu od 50 perpera.

Značajno je da je toga dana Veliko vijeće apsolutnom većinom glasova ovladalo kneza i Malo vijeće da prime u državnu službu magistra

brijača Bogoja Zanina, za onoliko vremena, plaću i obaveze „kako nađu da im je najzgodnije.”¹

Iz drugog arhivskog dokumenta od 24. II 1383. god., kojim su svi članovi Velikog vijeća potvrdili magistra Bogoja za državnog brijača za slijedećih 5 godina i odredili mu godišnju plaću od 80 dukata uz besplatno stanovanje, može se ponovno uočiti činjenica kako je ponekad ugled, poštovanje i vrijednost školovanog kirurga i neškolanog empiričara kirurga-brijača bila izjednačena.

Naime, kroz stoljeća nema ni jednog arhivskog dokumenta koji bi ukazao da je s nekim od liječnika koji je radio u Dubrovniku (pa bio to fizik ili kirurg) sklopljen ugovor sa važnošću od 5 godina, kako je to učinjeno s magistrum brijačem Bogojem. Ovo je jedinstven ugovor, što samo po sebi govori o vrijednosti, važnosti i poštovanju koje gaje Dubrovčani prema ovom pripadniku brijačkog staleža.¹

Mada je naš magistar Petar zadovoljan što se nalazi u Dubrovniku, gdje, ako je suditi po arhivskim dokumentima, nema kuge, njegove su misli upućene Veneciji, u kojoj mu se nalazi (pretpostavljamo) rodbina. Tamo su mu kuća, posjedi, trgovački interesi, itd.

Što se s njim zbivalo od X mjeseca 1382. god. do XI mjeseca 1383. god. ne znamo. Tijekom te godine u Dubrovniku nije bilo jače epidemije, jer je navedena zabrana Velikog vijeća „urodila plodom” i smrtonosna zaraza iz Venecije nije prodrila u Grad. Koliki su bili gubici u prometu robom zbog zamrznuća trgovačkih interesa između Mletaka i Dubrovnika (tada nastalim) teško je danas procijeniti, no to je bio jedan od načina (koji je koliko-toliko davao rezultat) da se spriječi širenje epidemije, ma koliko imao nepoželjan efekt na sva ostala ekonomska, društvena i politička zbivanja.

Magister Petar je ipak s uspjehom posvršavao svoje kirurške obaveze, što se može zaključiti iz odluke Velikog vijeća 19. XI 1383. god. po kojoj mu je, uz samo 1 glas protiv (od njih 59), ponovo potvrđena državna služba za slijedeću godinu.¹

Drugom dubrovačkom kirurgu, magistru Grgi, 10-tak dana poslije 28. XI, u istom se Vijeću određuje plaća od 400 perpera godišnje uz besplatno korišćenje dosadašnjeg stana.¹

Do ovakvog zaključka nije došlo lako, jer je, za razliku, a možemo reći i jednoglasnoj raspravi o magistru kirurgu Petru, ovom prilikom za magistra Grgu od 58 članova prisutnih sjednici, njih 20 bilo protiv prijedloga za godišnju plaću od 400 perpera.

I ova je odluka prilog poznatoj činjenici da Vlada vrlo teško pristaje na povišicu plaće. Morao je postojati vrlo valjan i čvrst razlog da se nekom od liječnika poveća godišnja plaća. Naime, svako novčano poboljšanje nekom od magistra (bilo fizika ili kirurga) indirektno znači da su se svojim ugledom, znanjem, spretnošću i radnošću iskazali više i očitije nego do tada, odnosno više nego što se od njih očekivalo. Upravo zato možemo pretpostaviti da magister kirurg Petar, svojom praksom, uspješnošću i poslovnošću ne odskače od osrednjeg kirurga tog doba. jer mu Veliko vijeće 5. XI 1384. god. prilikom potvrđivanja službe za slijedeću godinu, ne mijenja ni plaću ni uslove koji su u X mjesecu 1382. god. utanačeni.⁹

Njegov imenjaka brijač Petar tek je 1382. god. i 1383. god. u nekoliko navrata spomenut u arhivskim aktima.

Tako mu je u I mjesecu 1382. god. odobreno u Malom vijeću da može zbog svoje službe i zvanja odsustvovati iz Dubrovnika mjesec dana i da mu kroz to vrijeme neće biti uskraćena državna plaća.¹

Skoro jednoglasno je 12. IV iste godine, sa samo 4 glasa protiv, od njih 53, 24. IV 1383. god. potvrđen u Velikom vijeću za jednogodišnju državnu službu.¹

U ljeto 5. VII 1382. god. odlazi u Ston, doduše samo na 3 dana, ali opet po želji kneza i Malog vijeća, a zbog potrebe „nekim ili nekog” za kirurškim umjećem.¹

U rano proljeće 28. III 1384. god. određuje mu se, pošto je potvrđen u službi za slijedeću godinu, povišica od 10 perpera.⁹

Zanimljivo je da je za produžetak jednogodišnjeg ugovora s magistrum brijačem Petrom od 61 prisutnih članova Velikog vijeća glasalo njih 58, a da je za povišicu plaće glasalo njih 44. Očito da nije išlo lako s prijedlozima koji opterećuju državnu blagajnu. Tako je to bilo u Dubrovniku desetljećima i stoljećima, kadgod se raspravljalo o povišicama, ne samo liječnicima, već i drugim profesijama. Tako se postupa i u raznoraznim prilikama kada se šalju pokloni susjednim vladarima, turskim ili kršćanskim velikodostojnicima, a zbog poboljšanja ekonomskog i političkog statusa Republike, zbog sticanja privilegija u svakovrsnim potrebama djelovanja Grada.

Kada je 23. III 1385. god. magistru kirurgu Petru dozvoljen odlazak u Veneciju zbog vjenčanja kćerke jedinice, u Velikom vijeću je odlučeno da mu za vrijeme odsutnosti ne pripada državna plaća. Zapisano je i to da je otputovao 6. IV, a da se u Dubrovnik vratio predzadnjeg dana u V mjesecu.⁹

Bjehu to, očito, lijepi vremenski uslovi, jer je naš magister Petar u nepuna dva mjeseca otplovio do Venecije, proveo se na vjenčanju svoje kćeri, posjetio prijatelje i rodbinu i vratio se u Dubrovnik na posao. No, da li je radišan i uspješan (okretne i spretne kirurške ruke) u svom liječničkom poslu u Dubrovniku? Ako jest, zašto 46 od 50 članova Velikog vijeća 14. IV 1385. god. traže od kneza i Malog vijeća da pozovu u Grad jednog „dobrog, sposobnog i spretnog kirurga” za onu plaću i obveze kako nađu da je najpogodnije? Iznenađuje da to traže neposredno nakon što je njih 49 glasalo da se i za slijedeću godinu potvrdi služba magistru brijaču Petru.⁹

Možda su očekivali da se magister kirurg Petar neće vratiti iz Venecije? Ili to bješe zbog toga što je bilo dosta kirurških bolesnika u Republici kojima je potrebna pomoć koja pretpostavlja „šira i veća” kirurška znanja od onih koje imahu brijači pa i Petar? Moglo je biti da naš magister kirurg Petar više nije bio dovoljno zainteresiran za kirurški rad zbog toga jer mu Vlada ne izlazi u susret povišicom plaće, a time i podizanju društvenog položaja i ugleda.

Naime, u Malom je vijeću 14. V 1385. god. odlučeno da se pozove magister kirurg Dionizije iz Venecije za godišnju plaću od 150 dukata, što znači da je porastao interes i potreba za kirurgom. Uprkos toj činjenici ne raspravlja se o potrebi povišice plaće magistru kirurgu Petru.

Osim zaključka Velikog vijeća 5. XI 1384. god. da se „produžuje ugovor s magistrom Petrom kirurgom iz Venecije” u dokumentima u Historijskom arhivu Dubrovnika nema podataka iz kojih bi se moglo vidjeti da Dubrovčani nastoje udobrovoljiti ili poboljšati društveni status magistra Petra.⁹

Izgleda da je magister Petar kirurg „digao ruke” od svog kirurškog posla u Dubrovniku. A odakle to sad? Kako drugačije protumačiti odluku Vijeća umoljenih 16. XI 1385. god. u kojem se navodi da je magistru Petru kirurgu data zahvalnica, te on po svom odlasku može izvesti iz Dubrovnika određenu količinu sireva i svijeća.⁹

Još je 23. III 1331. god. u Malom vijeću odlučeno da se niti jedan liječnik (ni fizik ni kirurg) u općinskoj službi ne smije baviti trgovinom, a ni udruživati s ljekarnikom.⁵

Po ovome, a i još po nekim sličnim arhivskim dokumentima, vidimo da je Vlada u Dubrovniku nastojala štititi interese trgovaca i pomoraca, odnosno upućivala pripadnike liječničkog staleža da se drže svoje profesije i da tu u struci traže poboljšanje svog materijalnog i društvenog položaja.

Doduše, sačuvano je podosta arhivskih zapisa iz XIV stoljeća (a i kasnije) iz kojih je vidljivo da su pojedini liječnici (i fizici i kirurzi) itekako bili angažirani u trgovačkim poslovima (za magistra Ivana kirurga iz Papije znamo npr. da je imao nekoliko svojih brodova za prevoz trgovačke robe između Dubrovnika i Italije; magister kirurg Ivan iz Trogira imao je svoj trgovački brod — 12. III 1375. god., itd.). (4) (6)

Znamo i to da su poneki liječnici bili obavezni da imaju i ljekarnu „snabdevenu svim potrebnim za liječenje”.⁵

Ovakove su odluke donesene u specijalnim okolnostima i ne možemo ih nikako smatrati pravilom. Uobičajeno je da se liječnicima određuje da se bave samo svojim umjećem, da za određenu godišnju plaću vode brigu o zdravlju svakog stanovnika u Općini (Republici), a bez posebne naplate — nagrade.

I tako magister kirurg Petar krajem 1385. god. napušta Dubrovnik. Time što mu se dozvoljava izvoz sira i svijeća iz Republike, šutke mu se odobrava zarada koja nema veze s njegovim kirurškim pozivom, a što ne bijaše običaj. Može se to smatrati i nekom vrstom otpremnine, iz čega proizlazi da su se Vlada i Dubrovčani s njim oprostili s naklonošću, ali vjerojatno bez nekog posebnog žaljenja. Treba reći da je njegovim odlaskom, bez obzira na njegovo kirurško umjeće, ostala praznina u dubrovačkom zdravstvu.

Tu su, doduše, magister Grgo kirurg iz Verone i magister kirurg Ivan iz Papije (vrlo dobar, sposoban i dobro plaćen). Oni uz pomoć i suradnju s kirurzima-brijačima rade kirurgiju u Republici.

Međutim, to nije bilo dovoljno, pa se krajem 1386. god., 12. XII, traži „dobar i sposoban liječnik”. Već slijedeće godine, 26. XII 1387. god., pokušava se dovesti u Grad novi kirurg za 300 dukata godišnje plaće.⁹

Veliko vijeće 20. III 1388. god. daje punu suglasnost knezu i Malom vijeću da nađe liječnika kirurga, pa se 6. III 1389. god. u Malom

vijeću odlučilo pisati Marinu Kabogi da „nabavi” jednog kirurga za godišnju plaću od 200 dukata.⁹

U međuvremenu je u Dubrovnik došao iz Venecije magister kirurg Dionizije za godišnju plaću od 150 dukata i 20 dukata za potrebe stanovanja.⁹

Magistru kirurgu Dioniziju je znači osiguran besplatan stan (vjerojatno lijepa kuća) i plaća mu je vrlo visoka i glede toga on može živjeti i raditi u odličnim uvjetima.

Da li se u Veneciji susreo (još i prije) s magistrom kirurgom Petrom, koji mu je ispričao kako kirurg živi u Dubrovniku, pa ga tako nagovorio da prihvati ponudu Dubrovčana, ne znamo.

Možemo pretpostaviti da su se magister Dionizije i magister Petar poznavali, da su prijateljevali u svom rodnom gradu Veneciji, i da ga je Petar nagovorio da dođe u Dubrovnik. Tako se, možda, odužio za dostojnu „zahvalu”, koju mu je iskazalo Malo vijeće, jer je on otišao, a pošao Dionizija, svog venecijanskog kolegu, koji će raditi kirurgiju u Dubrovačkoj Republici.

Što je bilo s magistrom brijačem. Petrom koji je, kako znamo, poodavno u državnoj službi u Dubrovniku, i kojeg smo pratili prilikom trodnevnog odlaska u Ston. On 30-tak godina u Dubrovniku i još uvijek predano vrši svoj brijački kirurški zanat i redovno mu je u Velikom vijeću potvrđivana služba i to uvijek jednoglasno (samo je 24. IV 1385. god. 1 član Velikog vijeća glasao protiv — op. pisca).⁹

Magister brijač Petar toliko je poznat i priznat u Gradu i toliko je usluga učinio Dubrovčanima da mu oni daju određene beneficije, oslobađaju ga „noćne straže”, daju carinske olakšice, itd.⁹

Po svemu ovome može se zaključiti da je on i te kako uvažena i poštovana osoba u Dubrovniku zadnjih desetljeća XIV stoljeća.

Njegova oporuka nije sačuvana i kako nema arhivske zabilješke nismo u stanju znati do kada je živio i što se s njim zbilo poslije 28. IV 1391. god. kada se zadnji put spominje njegovo ime u arhivalijama u Historijskom arhivu.⁴

Pretpostavljamo da je život završio u Dubrovniku na samom kraju XIV stoljća poštovan i cijenjen.

Svojim dugogodišnjim uspješnim brijačko-kirurškim radom Petar je to zacijelo zaslužio, što se sa sigurnošću može tvrditi i sada, analizom dokumenata učinjenom skoro punih 6 vjekova nakon njegova življenja i rada.

LITERATURA:

- ¹ Dinić M.: *Odluke veća Dubrovačke Republike*, I, Zbornik radova za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda SANU, knj. XV, Beograd, 1951, 149, 168, 164, 297, 28, 38, 99, 297, 188, 164, 224, 277, 297, 388, 389, 202, 283, 372. — ² Historijski arhiv Dubrovnika: Monumenta Ragusina (Mon. Rag.) Libri reformationum, vol. XXVII, tomus III, Zagreb, 1895, 35, 82, 194, 262, 258, 279, 264, 68. — ³ Mon. Rag., Libri reformationum, vol. X, tomus I, Zagreb, 1879, 173. — ⁴ Jeremić R., Tadić

J.: Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, II, Beograd, 1939, 128, 127, 15. — ⁵ Mon. Rag., Libri reformationum, vol. XIII, tomus II, Zagreb, 1882, 218, 226, 275, 332, 366. — ⁶ Tadić J.: Pisma i upustva Dubrovačke Republike, I, Srpska kraljevska Akademija, Beograd, 1935, 117, 239-240, 444-445, 413-415. — ⁷ Mon. Rag., Libri reformationum, vol. XXVIII, tomus IV, Zagreb, 1896, 88, 89, 107, 143. — ⁸ Historijski arhiv Dubrovnika, Lettere di levante, II, 146-146, 133. — ⁹ Dinić M.: Odluke veća Dubrovačke Republike, II, op. cit., knj. XXI; Beograd, 1964, 19, 22, 76, 42, 17, 122, 126, 215, 307, 310, 506, 542, 171, 316, 228, 318, 406, 508, 197, 330.

Jurica BAČIĆ

Scientific Society for History of Health Culture of Croatia, Zagreb, Dubrovnik

MAGISTER PETAR SURGEON AND MAGISTER PETAR BERBER—SURGEON
— TWO MIDDLE AGE PHYSICIANS IN DUBROVNIK

(Hygienical, epidemiological and sanitary occurrences in Dubrovnik from 1359. to 1391.)

On the base of documents from Archiv for History in Dubrovnik (partly published and partly non published) the Author shows on the activity of two Dubrovnik's physicians in the second part of XIV century.

This is a story about the magister Petar from Venice, surgeon and magister Petar from Dubrovnik, berber surgeon. Both of them were in duty of the Dubrovnik's Government.

The Author also point at the dynamic in hygienical and epidemiological occurrences in Dubrovnik from this decades in XIV century.

(Rad je primljen u Uredništvu 21. VI 1986. god.)

Original scientific paper
UDC 577.7/128

Vladimir UTVIĆ, Ranka TURKOVIĆ, Đuro LUČIĆ

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine,
Novi Sad, Garčin

THANATOS — NEKAD I DANAS

Mors certa, hora incerta...
Mors certa, hora incerta et tacita
Mors certa (hodie) etiam
praescripta.

U ovom našem dobu, kad je čovjek češće nego ranije „usred života okružen smrću”, ljudi izbjegavaju govoriti i razmišljati o smrti i umiranju. Ipak, danas više nego ikad „media vita in morte sumus”. Mračni katalog prigoda za umiranje danas je bogatiji nego u prošlosti. Ratovi, epidemije gladi, ekobiološki utjecaji, tehnika, saobraćajne nezgode, nesreće na poslu, aktovi nasilja, terorizam i dr. Unatoč tome ljudi su se nekad drugačije odnosili prema smrti i umiranju. Danas, naime, činimo i učinili smo mnogo toga, da smrt i umiranje potisnemo i najradije bismo ih zanijekali.

Sjetimo se samo kako se tokom vremena sve izmijenilo. Podsjetimo se na prizore umiranja u literaturi i ikonografiji. Podsjetimo se na nekadašnje „sjajne pogrebe”, žalobne procesije po ulicama, zvonjave zvona i svega onog što je danas iščezlo sa gradskih ulica.

Iako Montaigne kaže — a općenito se i smatra — da je filozofija u stvari „razmišljanje o posljednjim stvarima”, mi smo te za na nas zaista posljednje stvari prepustili teozolozima. Čak i oni danas o njima manje govore nego npr. u baroknom dobu.

Ali i liječnici, koji su zapravo jedini „komandosi” koje je društvo ubacilo u borbu za zdravlje, a protiv smrti, rijetko govore o smrti i umiranju.

Ono antičko „tehné” i „jatrike” koje je zapravo označavalo tehničare-zanatlije, koji se bave reparaturama defekata organizma, liječnici kao da su danas više nego ikad ranije prihvatili. U ovom našem racionalnom, visoko razvijenom tehnološkom dobu, liječnik ima svakako točno određenu zadaću, da ljude održava zdravima i u životu. Ipak, u jednom neizbježnom času „tehne’-jatrike” ne može više „reparirati” aparat-stroj koji mu se povjerio. U takvim „in extremis” slučajevima liječnik prestaje biti „tehne’-jatrike”, nego mora nolens-volens-dolens postati filozof, tj. početi razmišljati o gorkim mudrostima filozofije.

Broj bolesnika koji ne umiru kod kuće, nego u bolnicama, posljednjih je godina (od početka stoljeća) u stalnom porastu. God. 1909. oko